

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Шаповал Валерій Дмитрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Після прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет та проголошення 24 серпня 1991 року Акту про незалежність України розпочалося становлення України як незалежної держави. Після вищезазначених історичних дат почалося становлення правоохоронних інституцій серед, яких одне із найважливіших місць зайняла – Адвокатура України.

Згідно зі ст. 3 Конституції України утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, для виконання якого створюються певні інститути. Отже, покладення саме на адвокатуру визначених вище завдань взаємопов'язане з проголошенням уперше на конституційному рівні правом кожного на правничу допомогу, а також правом кожного на вільний вибір захисника своїх прав.

Таким чином, кваліфікованого захисту потребують особи, які притягуються не тільки до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, а й беруть участь в інших правовідносинах, пов'язаних із забезпеченням права громадян на правничу допомогу [1, с. 213].

Інститут правової допомоги є основною і важливою складовою частиною реалізації прав та свобод людини. Адвокатуру можна визначити як елемент правової системи України, а правозахисна діяльність адвокатів являє собою частину юридичної практики, це правотворча, правозастосовча та правоохоронна діяльність, а також особливий правозахисний інститут громадянського суспільства, який представляє інтереси цього суспільства перед державою, взаємодіє з державою і водночас протистоїть державі в особі її органів з питань захисту прав та свобод людини і громадянина, зокрема в правоохоронних органах. Отож головне завдання, яке стоїть перед адвокатурою – це захист прав, свобод і законних інтересів людини в усіх сферах її життя [2, с. 8].

У сучасних історичних умовах з моменту масштабної збройної агресії росії та введення воєнного стану дещо змінилась діяльність такого важливого інституту як адвокатура. Тема захисту прав людини є

надзвичайно актуальною і потребує постійного вдосконалення та вивчення. Під час війни питання щодо захисту прав та інтересів особи гостро постає перед державою, а особливо перед адвокатами. Адже багато громадян нашої країни змушені були покинути свої домівки, робочі місця, рідні міста.

Майже 2 роки і 9 місяців адвокатура функціонує у надскладних умовах режиму воєнного стану. Російська інтервенція призвела до великих людських та матеріальних втрат, окупації частини території держави. Падіння ВВП України за підсумками 2024 року склало 14,1%. 5 млн. українців втратили роботу, пошкоджено або зруйновано більше 800 тис. житлових будинків, і ця цифра постійно зростає. Станом на кінець року у державах Європи перебуває понад 6, 479 млн. мігрантів з України, а кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) всередині країни становить 3,6 млн. осіб [3].

В результаті середньовічних варварських дій росії потреби українців зазнали кардинальних змін. Виходячи з концепції А. Маслоу (піраміди Маслоу) на перший план вийшли такі прості й певним чином «забуті» у цивілізованих країнах потреби, як потреба у безпеці й фізіологічні потреби (їжа, тепло, вода тощо) [4]. Такі потреби масово виникли як у клієнтів, так і в адвокатів.

Окрему увагу заслуговує те, що на окупованих територіях та в деяких прифронтових регіонах припинили роботу суди й інші державні структури, було зруйновано або значно пошкоджено 85 судів, змінено територіальну підсудність 128 судів й підслідність окремих органів кримінального переслідування, і ця підсудність продовжує змінюватись. Численні втрати життя, здоров'я, житла й доходу підштовхували адвокатів до релокації, при цьому на відміну від судових та правоохоронних органів (прокуратура, поліція тощо), для організаційних форм адвокатської діяльності не передбачено обов'язку переїзду на підконтрольну територію (чимало адвокатів залишилося на окупованих територіях). На відміну від суддів чи прокурорів, для адвокатів як представників вільної професії не існує співмірних жорстких обмежень щодо виїзду за кордон (зокрема, жінок). Частина членів адвокатського корпусу в цей період фактично призупинила практику, змінила професію або вступила до лав ЗСУ [5, с. 75].

Але на відміну від суддів і прокурорів, адвокати не захищені законодавством щодо їх бронювання. Таким чином відбулося, що за різними оцінками, падіння обсягу надання правової допомоги під час війни.

Отже, в умовах повномасштабної війни росії проти України адвокатура зазнала тяжких випробувань, водночас професійна спільнота

продемонструвала наявність достатнього ресурсу міцності та стійкості, для подолання цих проблем.

Література:

1. Шаповал В. Д. Роль адвокатури у здійсненні конституційного права громадян на правничу допомогу. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 22–23 квітня 2016 р. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2016. 236 с.

2. Arakelyan M. R. (2011). Instytut advokatury u pravozakhysniy diyal'nosti suchasnoyi Ukrayinskoyi derzhavy. Aktualni problemy derzhavy i prava [The Institute of Advocacy in Human Rights Protection Activities of the Modern Ukrainian State. Actual problems of the state and law]. Vypusk 3. P. 21–27 [in Ukrainian].

3. Війна у цифрах: як за останній рік змінилися Україна та українці. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv28871qdv8o> (дата звернення 19.11.2024).

4. A. Maslow, *Motivation and personality* (Harper & Row Publishers, 1970) С. 369.

5. Іваницький С. О. Українська адвокатура в умовах війни: національний та зарубіжний контекст. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 73–86.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-111>

РЕЦЕПЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ

Юрков Едуард Олегович

суддя

Дніпропетровський окружний адміністративний суд

м. Дніпро, Україна

Потреба у вдосконаленні правових систем є перманентною та пояснюється динамікою розвитку суспільно-політичного, державного, соціального життя, рівнем економічного добробуту та захищеністю національної безпеки. Запропоновані до порівняння категорії (рецепції та імплементації) є інструментами покращення, змін внутрішніх правових систем, проте кожна з них має свої особливості та специфічні ознаки.